

Оперативно-розшукова характеристика осіб, які збувають майно, одержане злочинним шляхом

В результаті проведеного дослідження з'ясовано складові елементи оперативно-розшукової характеристики осіб, які збувають майно, одержане злочинним шляхом. Розроблено критерії за якими можливо класифікувати осіб, які збувають майно, одержане злочинним шляхом, встановлено їх характерні риси, а також виділено особливості осіб, які скуповують викрадене майно. Надано авторське визначення оперативно-розшукової характеристики осіб, які збувають майно, одержане злочинним шляхом.

Ключові слова: збут майна, одержаного злочинним шляхом, підрозділи карного розшуку, оперативно-розшукова характеристика, суб'єкт.

В результате проведенного исследования выяснены составляющие элементы оперативно-розыскной характеристики лиц, которые сбывают имущество, полученное преступным способом. Разработаны критерии, по которым можно классифицировать лиц, которые сбывают имущество, полученное преступным способом; установлены характерные черты этих лиц, а также выделены особенности тех лиц, которые скупают украденное имущество. Предоставлено авторское определение оперативно-розыскной характеристики лиц, которые сбывают имущество, полученное преступным способом.

Ключевые слова: сбыт имущества, полученного преступным способом, подразделения уголовного розыска, оперативно-розыскная характеристика, субъект.

The study clarified the constituent elements of the operational-search characteristics of persons that sell property received by criminal way. Developed criteria by which one can classify individuals that sell property received by criminal way; the characteristic features of these entities, as well as highlighted particularly for those who buy stolen property. The author's definition of operative-search characteristics of persons that sell property received by criminal way is provided.

Key words: sale of property obtained by criminal means, criminal investigation division, operatively-search feature, a subject.

Постановка проблеми. Розглядаючи питання «характеристика» по відношенню до виду злочинності, необхідно відмітити, що злочинність – складне соціальне явище в суспільстві, яке має і загальні, і конкретні специфічні ознаки, що дозволяють їх класифікувати та систематизувати для цілей пізнання. Тому вона є предметом дослідження цілого ряду правових наук, серед яких: кримінальне право, кримінально-процесуальне право, криміналістика, криминологія, юридична психологія, оперативно-розшукова діяльність та інші, які покликані сприяти ефективному

вирішенню проблеми протидії злочинності шляхом своєчасного та якісного попередження, виявлення, припинення і розслідування злочинів. Кожна з цих наук використовує властиву їй систему понять, оцінок і категорій, дає свою характеристику злочинної події, акцентуючи увагу на найсуттєвіших рисах цього небезпечного соціального явища [1, с. 30]. Разом з цим, слід зазначити, що при розгляді детально кожної із вказаних характеристик злочинів, більшість вчених окрему увагу приділяють питанню вивчення особи злочинця. Так, Ю. М. Антоян вказує, що вивчення особи

злочинця, не є самоціллю, оскільки, в кінцевому рахунку, кримінологічні знання про особу злочинця, причинах та механізмах злочинної поведінки є теоретичною основою індивідуальної профілактики злочинів [2, с.3]. Враховуючи наведене, можна констатувати, що оперативно-розшукова характеристика особи злочинця, зокрема осіб, які збувають майно, одержане злочинним шляхом, уявляє собою доволі складне явище та характеризується цілим рядом ознак, кожна із яких, безумовно, має достатньо важливе значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання вивчення різних аспектів оперативно-розшукової характеристики, в тому числі особи злочинця, розглядалися багатьма вченими, зокрема такими як: Б.І. Бараненко, В.Я. Горбачевський, Е.О. Дідоренко, Д.Й. Никифорчук, І.П. Козаченко, І.О.Кріпаковим, В.Л. Ортинський, В.Д. Пчолкін, О.П. Снігерьев, М.В. Стищак, В.В. Шендрік та ін.

Невирішені раніше проблеми. Однак, у проведених дослідженнях не вивчалось питання надання оперативно-розшукової характеристики осіб, які збувають майно, одержане злочинне майно.

Мета статті: надати оперативн-розшукову характеристику осіб, які збувають майно, одержане злочинним шляхом.

Виклад основного матеріалу Взагалі, оперативно-розшукова характеристика особи злочинця на думку фахівців у сфері ОРД представляє особливий інтерес. Як доцільно вказує Ю.В. Олександров, особа злочинця – це сукупність соціально-психологічних властивостей особи, що при певних ситуативних обставинах (або поза ними) призводять до вчинення злочину [3, с. 77].

На підставі аналізу наукових досліджень та емпіричних даних, можна вказати, що оперативно-розшукова характеристика осіб, які збувають майно, одержане злочинним шляхом, під яким розуміємо – сукупність кримінально-правових, криміналістичних та кримінологічних даних щодо ознак осіб, які мають значення для ефективної протидії вказаному виду злочинів.

Зважаючи на результати проведеного анкетування та вище наведене вважаємо доцільним розглянути складові оперативно-

розшукової характеристики особи, яка збуває майно, одержане злочинним шляхом.

Суб'єктом збуту майна, одержаного злочинним шляхом, є фізична особа, якій на момент вчинення злочину виповнилось 16 років і яка може бути притягнута до кримінальної відповідальності.

Кримінологічна характеристика осіб злочинців, в тому числі й тих, які вчинюють збут майна, одержаного злочинним шляхом, вивчає питання статі, віку, освіти, сімейного стану, соціально-демографічні аспекти.

Збут майна, одержаного злочинним шляхом, був та залишається «чоловічим» злочиним. Результати емпіричних даних засвідчили, що за статевою ознакою особи, які збувають викрадене майно, розподіляються наступним чином: жінки – 13,6 %, а чоловіки – 85,4 %.

Ю.М. Антонян, характеризує місце жінок серед злочинців, вказує, що злочинна поведінка жінок відрізняється від злочинності чоловіків масштабом та характером злочинів, способами та засобами їх вчинення, вибором жертви злочинного посягання [4, с.3]. Разом з цим відмітимо, що в результаті вивчення архівних оперативно-розшукових та кримінальних справ, а також кримінальних проваджень було встановлено, що із загальної кількості жінок, які збували майно, одержане злочинним шляхом, тільки 33 % вчинювали злочин, в результаті якого одержували викрадене майно. Окремо зазначимо, що з вказаної частки жінок-збувальників викраденого майна 65 % - особи циганської національності.

Взагалі, жінок, які збувають майно, одержане злочинним шляхом, можна охарактеризувати за наступними критеріями:

1. За віком: від 16 до 25 років – 35 %; від 25 до 35 років – 37 %; від 35 до 50 – 21 %; від 50 і старші – 7 %.

2. За рівнем освіти: базова загальна середня освіта (9 класів) – 8 %; повна загальна середня освіта (11 класів) – 36 %; професійно-технічна освіта (кваліфікований робітник) – 39 %; базова вища освіта – 12 %; повна вища освіта – 5 %.

3. В залежності від сімейного стану: одружені – 48 %; неодружені – 31 %; раніше перебували у шлюбі – 21 %.

4. За видом соціальної зайнятості: учениця загальноосвітньої школи чи професійно-технічного училища – 5 %; студентка – 13 %; працює владштована – 11 %; не працює владштована – 37 %; сезонна робітниця – 16 %; суб'єкт підприємницької діяльності – 3 %; пенсіонер – 5 %.

5. В залежності від професійної належності: різноробоча – 38 %; працівниця агропромислової сфери – 6,9 %; працівниця сфери послуг – 35 %; працівниця сфери високих технологій – 0,1 %, працівниця сфери культури, освіти, охорони здоров'я – 16 %; державний службовець – 4 %.

6. В залежності від того, чи притягувались до кримінальної або адміністративної відповідальності: до кримінальної відповідальності – 39 %; до адміністративної відповідальності – 11 %; до адміністративної та кримінальної відповідальності – 19 %; не притягувались – 31 %.

7. В залежності від того, чи зловживають алкогольними або спиртними напоями, наркотичними речовинами: наркозалежні – 35 %; зловживають алкогольними напоями – 36 %; ні чим не зловживають – 29 %.

8. В залежності від причин вчинення збуту викраденого майна: жінки, які потрапили в тяжке соціально-побутове положення – 10 %; жінки, які допомагають чоловікам через почуття симпатії чи кохання – 37 %; через корисливі мотиви – 53 %.

Необхідно зазначити, що більшість жінок, які збувають майно, одержане злочинним шляхом, в 70 % випадків вчинюють вказану злочинну діяльність в складі групи осіб.

За аналогічними критеріями можливо надати характеристику осіб чоловічої статі, які збувають майно, одержане злочинним шляхом:

1. За віком: від 16 до 25 років – 27 %; від 25 до 35 років – 39 %; від 35 до 50 – 31 %; від 50 і старші – 3 %.

2. За рівнем освіти: базова загальна середня освіта (9 класів) – 11 %; повна загальна середня освіта (11 класів) – 25 %; професійно-технічна освіта (кваліфікований робітник) – 49 %; базова вища освіта – 18 %; повна вища освіта – 7 %.

3. В залежності від сімейного стану: одружені – 42 %; неодружені – 53 %; раніше перебували у шлюбі – 5 %.

4. За видом соціальної зайнятості: учень загальноосвітньої школи чи професійно-технічного училища – 8 %; студент – 7 %; працює владштований – 9 %; не працює владштований – 46 %; тимчасовий (сезонний) робітник – 20 %; суб'єкт підприємницької діяльності – 4 %; пенсіонер – 6 %.

5. В залежності від професійної належності: різноробочий – 41 %; працівник агро промислової сфери – 2 %; працівник сфери послуг – 38 %; працівник сфери високих технологій – 1 %; працівник сфери культури, освіти, охорони здоров'я – 15 %; державний службовець – 3 %.

6. В залежності від того, чи притягувались до кримінальної або адміністративної відповідальності: до кримінальної відповідальності – 18 %; до адміністративної відповідальності – 14 %; до адміністративної та кримінальної відповідальності – 39 %; не притягувались – 29 %.

7. В залежності від того, чи зловживають алкогольними або спиртними напоями, наркотичними речовинами: наркозалежні – 23 %; зловживають алкогольними напоями – 27 %; ні чим не зловживають – 50 %.

8. В залежності від причин вчинення збуту викраденого майна: чоловіки, які потрапили в тяжке соціально-побутове положення – 26 %; через корисливі мотиви – 74 %.

Враховуючи наведене, можна дійти висновку, що характерними рисами осіб, які вчинюють збут майна одержаного злочинним шляхом, є такі: особа у віці від 15 до 35 років; неодружені; мають повну середню чи професійно-технічну освіту; заробляють на життя тимчасовими (сезонними) підробітками, в більшості у сфері послуг, раніш засуджені; жінки в більшості випадків зловживають спиртними напоями чи наркотичними речовинами, чоловіки навпаки – не зловживають; чоловіки вчиняють через корисливі мотиви, а жінки керуються почуттями.

Опитані респонденти з числа оперативних працівників ОВС України,

характеризуючи особистість підозрюваних, обвинувачених в збуті майна, одержаного злочинним шляхом, в основному вказували на те, що елементарним збутом викраденого майна (тобто викрав-збув) переважно займаються особи з малозабезпечених прошарків населення. Для них була характерною наявність фізичних або психічних недоліків, утримання малолітнього або хворого члена сім'ї, зловживання спиртними напоями тощо.

Зовсім по іншому характеризувалися особи, які займалися збутом майна, одержаного злочинним шляхом, на постійній основі, тобто професійно. Працівники карного розшуку відмічають, що таким особам були притаманні наступні риси:

- 1) достатній матеріальний рівень забезпечення;
- 2) високий рівень інтелектуального розвитку;
- 3) виразний егоцентризм та підвищена самооцінка;
- 4) схильність до асоціальних форм поведінки;
- 5) виразно-агресивне відношення до правоохоронних органів.

Ці особи майже ніколи не визнавали себе винними, не погоджувались з тим, що їх дії мають суспільно небезпечні наслідки, чинили різноманітну протидію слідчим, оперуповноваженим та суддям.

Однак, будь якому злочину притаманний подвійний характер – суб'єктивний та об'єктивний. Як вказує авторський колектив навчального посібника «Боротьба з порнографією: криміналістичні та оперативно-розшукові аспекти» при розслідуванні злочину пізнавальна діяльність спрямовується на пізнання обставин матеріальної природи (об'єктивної сторони) та пізнання обставин нематеріальної природи (суб'єктивної сторони) злочину[5, с.32]. До речі, збут майна одержаного злочинним шляхом, як протиправне, кримінально каране діяння саме передбачений об'єктивною стороною статті 198 КК України. Суб'єктивна сторона вказаного злочину полягає у висвітленні психічних та психологічних особливостей особи злочинця. Найбільше значення в структурі злочину в психологічному плані мають мотив та мета вчинення злочину.

В юридичній літературі неодноразово в якості критерію типології та класифікації осіб, які вчиняють корисливо – насильницькі злочини, в тому числі збут майна, одержаного злочинним шляхом, виступав мотив скоєння злочину. Це пояснюється тим, що основним стимулом, причиною поведінки особи є мотив, саме він відображає те, заради чого скоєно протиправне діяння. В мотиві визначаються потреби та інтереси, він формується під впливом емоцій, потягів, установок та ідеалів. Поведінка особи звичайно полімотивірована, тобто визначається декількома мотивами, однак вони не рівнозначні. Одні з них є головними, основними, інші виступають в ролі додаткових [6, с.23].

Саме виходячи з мотиву, Ю.М. Антонян, В.П. Голубев та Ю.Н. Кудряков виділили наступні типи корисливих злочинців: ті, що самостверджуються; дезадаптивні або асоціальні; алкогольні; ігрові; сімейні [7, с. 99-100].

Опираючись на вказану типологію, на підставі домінантних мотивів збуту майна, одержаного злочинним шляхом, можливо виділити наступні типи осіб, які збувають викрадене майно, зокрема:

1. Ті, що самостверджуються. До вказаного типу відносяться особи, які збувають майно, одержаного злочинним шляхом, з метою самоствердження, в більшості випадків перед собою, рідше - своїми знайомими.

2. Корисливий. До вказаного типу відносяться особи, які збувають майно, одержаного злочинним шляхом тільки заради отримання грошової винагороди, використання послуг чи отримання інших речей.

3. Алкогольний чи наркотичний. До вказаної групи відносяться особи, які збувають викрадене майно з метою отримання коштів для придбання алкогольних напоїв чи наркотичних речовин.

4. Азартний. Основною метою особи є задоволення своєї потреби в отриманні яскравих вражень, нових відчуттів, адреналіну тощо.

5. Сімейний. Вказаний мотив в 89 % випадків збуту майна, одержаного злочинним шляхом, притаманний особам жіночої статі.

6. Соціальний. Вказаний мотив проявляється у випадку вчинення збуту майна,

одержаного злочинним шляхом, через виконання прохання знайомих, про продаж їх майно.

В результаті аналізу вивчених матеріалів архівних оперативно-розшукових та кримінальних справ, а також кримінальних проваджень у випадку збуту майна, одержаного злочинним шляхом, особою яка його отримала в наслідок вчиненого нею основного злочину, на мотив вона вказувала безпосередньо сама, а у випадку основного злочину – збуту – повне відмовляння від мотиву, аргументуючи це не знанням шляхів його походження. З вказаного можливо дійти висновку, що в більшості випадків з боку підозрюваних чи обвинувачених наявна нещирість, у зв'язку з бажанням уникнути кримінальної відповідальності, пом'якшити свою вину. На жаль, ані оперативні працівники, ані слідчі не приділяють належної уваги питанням встановлення дійсних мотивів збуту майна, одержаного злочинним шляхом.

Стосовно типової мети збуту майна, одержаного злочинним шляхом, слід констатувати той факт, що в 90 % випадків є: отримання грошової винагороди, використання послуг чи отримання інших речей. Разом з цим, практичні працівники зазначають, що вказаний показник останнім часом збільшується. На нашу думку, це пояснюється зростанням інфляції, безробіття, складним соціально-економічним станом держави тощо.

Разом з цим, оперативні працівники вказують на те, що сьогодні наявна проблема щодо притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які скуповують викрадене майно. Оскільки більшість із них посилається на статтю 388 Цивільного кодексу України, та намагається представити себе добросовісним набувачем (наприклад, особи, які скуповують викрадене майно, що їм не були відомі шляхи походження майна, що вони купували його як легальне для уникнення кримінальної відповідальності).

Водночас, враховуючи отримані емпіричні дані можна виділити наступні категорії осіб, які скуповують майно, одержане злочинним шляхом:

1) роздрібні торговці побутовою технікою (скуповують мобільні телефони, аксесуари, планшети тощо);

2) роздрібні торцівці авто -, мото-транспортними запчастинами (скуповують колеса, авто магнітоли, відеореєстратори тощо);

3) таксисти (скуповують не дорогі ювелірні вироби, дрібну побутову техніку тощо);

4) юридичні особи, які офіційно займаються скупкою майна у населення (ломбарди, комісійні магазини тощо);

5) професійні скупщики, які розподіляються на тих, хто займається виключно скупкою :

а) антикваріату

б) виробів мистецтва (в деяких випадка розподіляються за видами мистецтва);

в) дороговарнісними ювелірними виробами (ручної роботи, антикварні, ексклюзивні);

г) автотранспорту (поділяються на тих, що скуповують з метою: розборки та подальшого перепродажу окремих запчастин; перебиття кузовних номерів, виготовлення фіктивних документів та перепродажу);

б) треті особи, яким дійсно не було відомо про злочинне походження майна.

Слід зазначити, що останнім часом простежується тенденція співвідношення скупщиків до збувальників, а саме: у випадку збуту майна, одержаного злочинним шляхом, не професійним злочинцем – скупщиком виступатиме третя особа, юридичні особи або не професійні скупщики; а у випадку збуту викраденого майна ОЗГ – в 95 % майно скуповують професійні скупщики.

Висновки. Підводячи підсумок можна констатувати, що дослідження характеристики осіб, які збувають майно, одержане злочинним шляхом, відіграє важливе значення у практичній діяльності підрозділів карного розшуку, оскільки дозволяє працівникам даної служби визначити найбільш ефективну тактику виявлення вказаних осіб та розробити напрямки удосконалення організаційно-тактичних засад протидії збуту майна, одержаного злочинним шляхом.

Список використаних джерел:

1. Ермолович В. Ф. Состояние и основные направления исследования проблемы криминалистической характеристики преступлений / В. Ф. Ермолович // Проблемы повышения эффективности первоначального этапа расследования преступлений : сб. науч. трудов. – Мн., 1999. – С. 30–36.
2. Антонян Ю. М. Личность преступника – индивидуальная профилактика преступлений: сопоставление и выводы / Ю. М. Антонян // Личность преступников и индивидуальное воздействие на них. – М. : Юрид. Лит., 1989. – 335 с.
3. Александров Ю. В. Кримінологія : курс лекцій / Ю. В. Александров, А. П. Гель, Г. С. Семаков. – К. : МАУП, 2002. – 295 с.
4. Антонян Ю. М. Перступность среди женщин / Ю. М. Антонян. – М. : Российское право, 1994. – 318 с.
5. Боротьба з порнографією: криміналістичні та оперативно-розшукові аспекти: навчальний посібник / В. В. Шендрик, І. О. Крепаков, С. О. Сафронов, Є. В. Жилін. – Харків : ООО «Оберіг», 2010. – 216 с.
6. Антонян Ю. М. Психология пре ступника и расследования преступлений / Ю. М. Антонян, М. И. Еникеев, В. Е. Эминов. – М. : Юрист, 1996. – 412 с.
7. Антонян Ю. М. Личность корыстного преступника / Ю. М. Антонян, В. П. Голубев, Ю. Н. Кудряков. – Томск : Изд-во Том. ун-та, 1989 – 189 с.